

UMJETNOST U KRILU KORPORACIJA

Razgovor sa Sabinom Breitwieser, direktoricom Generali Foundation, Beč

NADA BEROŠ ▫ Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

ZAKLADA KOJA JE SVOJEG OSNIVAČA NAUČILA CIJENITI AVANGARDNU UMJETNOST. Umjetnost i novac, muzeji i korporacije, danas su sve manje nepomirljivi polovi, a sve više poželjni partneri. Štoviše, "ljubavni odnosi" među njima ne samo da nisu tajni, nego svojom transparentnošću pokazuju napredno stajalište i hvatanje u koštac s duhom vremena i kod jednih i kod drugih. Naime, velike multinacionalne korporacije danas su sve češće prisiljene razmišljati o tome kako djelić svojeg novca utrošiti na društveno-korisne projekte, koji će biti više od humanitarnog rada i "običnog" sponzorstva, ne bi li izgradile visoko poželjan image društveno osviještene sudionice sveproždrućeg procesa kasnog kapitalizma. Mnoge se odlučuju za osnivanje zaklada, putem kojih pomažu znanost, umjetnost i kulturu, područja koja se u našoj sredini, na žalost, još uvijek percipiraju isključivo kao potrošači teško zaradenog novca u gospodarstvu na umoru.

Muzeji i umjetničke institucije, pak, sve više teže demokratizaciji, odnosno većoj dostupnosti najširim slojevima publike. Dolje s elitizmom, jedan je od latentnih slogana novih muzeja. U potrazi za publikom, točnije za sponzorima koji će moći pokriti troškove programa koji će privući široku publiku, ne preza se ni od kakvih alijansi. Rijetki su, čak iznimno rijetki, slučajevi gdje se privatni novac, novac korporacija, troši na vrlo elitne programe koji nemaju kratkoročne ciljeve, ali su u dugoročnoj perspektivi itekako korisni za širu zajednicu. Jedan od tih primjera je umjetnička zaklada Generali Foundation iz Beča, kojoj je na čelu od samog osnivanja jedna žena, dr. Sabine Breitwieser. Pod njenim je ravnanjem, u samo desetak godina postojanja (osnovana je 1988.), Zaklada postala jedinstvenom ustanovom u svijetu suvremene umjetnosti - ona je istodobno muzej, istraživački centar, arhiv, sveučilište i nakladnička kuća. Zaklada se opredijelila za istraživačku i inovativnu umjetnost, umjetnost videa i novih medija, za zanemarene umjetničke sredine i fenomene, među ostalim i feminističku umjetničku scenu, koji su, prema mišljenju Sabine Breitwieser, značajno participirali u kreiranju umjetnosti današnjice.

S pravom se možemo zapitati: Što takvom politikom dobiva osnivač Zaklade, Generali Gruppe Österreich?

Financijske koristi dakako nema, ali je promovirajući radikalnu umjetnost, Zaklada uspješno promovirala i progresivni image korporacije.

Uz najveći optimizam, teško je zamisliti kako bi, primjerice, neka hrvatska osiguravajuća tvrtka mogla u skorijoj budućnosti osnovati zakladu koja bi razvijala tako jasnu, "lijevu" orijentaciju i kontinuirano je podržavala u tome!

Novo poglavlje Zaklade započinje sredinom devedesetih, kada seli u novoizgrađenu zgradu u središtu Beča, Wiedner Hauptstrasse 15. Generali Foundation se svojim odličnim programima, što ih predstavlja u golemim, sirovobetonskim izložbenim prostorima, nametnula kao nezaobilazna točka dobro informiranoj likovnoj publici, ali i poslovnom svijetu, spremnom učiti na izazovnom primjeru povezivanja umjetnosti i biznisa. Generali godišnje organizira samo tri izložbe, koje obavezno prate opsežne publikacije, seminari, predavanja, radionice, a te su publikacije potom vrlo tražene u knjižarama najpoznatijih svjetskih muzeja.

Razgovor sa Sabinom Breitwieser vodila sam neposredno nakon otvorenja izložbe *Double Life*, u svibnju 2001. godine, na kojoj su bile predstavljene i dvije vrsne hrvatske umjetnice, Sanja Iveković i Andreja Kulunčić. Naš se razgovor u najvećoj mjeri vodio o novoj ulozi korporativnog novca u suvremenoj umjetnosti, te o načinima kako umjetnička institucija može sudjelovati u oblikovanju društvene sredine.

Najprije nam je objasnila osnutak i zadaću zaklade: Generali Foundation osnovana je 1988. godine u vrijeme otvaranja novog sjedišta Generali Gruppe Österreich u Beču, a njezino osnivanje valja zahvaliti činjenici što su se mediji s pravom okomili na lošu arhitekturu novog sjedišta. Uprava je odlučila kako mora krenuti drukčijim smjerom i pridobiti kulturnu javnost za sebe. Shvatili su da se moraju uključiti u kulturna zbivanja na kvalitetniji način nego što je to puko sponzoriranje. Odlučili su kako nije dovoljno samo kupovati umjetnička djela s kojima će ukasiti zgradu, na prijedlog ljudi iz Odjela za odnose s javnošću, već treba stvoriti profesionalnu organizaciju, umjetničku zakladu u kojoj će uposliti stručnjake koji će donositi meritorne odluke.

Vi ste od samog početka bili pozvani da osmisлите program Zaklade. S kojim ste se problemima susreli na početku?

Prije moga dolaska Generali je kupovao samo djela austrijskih umjetnika. Konceptija je bila znatno konzervativnija, kupovali su se radovi na papiru, slike, skulpture... Bile su to skulpture u tradicionalnom smislu te riječi. Uspjela sam uvjeriti upravu da je suvremena umjetnost internacionalna stvar po sebi, te ukoliko zaista žele biti moderni, odnosno suvremeni, potrebno je u cijelosti mijenjati politiku. Dakako, žarište našeg zanimanja i dalje je bila austrijska avangardna umjetnost koju smo htjeli povezati s međunarodnom avangardom, kontekstualizirati je. Mi i dalje radimo sa skulpturom, ali to nije tradicionalna skulptura, nego ona koja propituje vrijeme, prostor, tijelo, socijalni prostor... jer se pojam skulpture znatno izmijenio u proteklih dvadesetak godina...

Morate li ponekad činiti kompromise? Jeste li još uvijek uključeni u ukrašavanje sjedišta Generalia?

Da. Činimo to još uvijek, s djelima koja dopuštaju da budu izložena na dnevnom svjetlu i s kojima je lako rukovati. Ali, ne mislim da radimo kompromise. Morate znati da je Generali Austria ogranak starog osiguravajućeg društva koje je nastalo u vrijeme Austro-Ugarske i imalo je ogranke posvuda po svijetu, pa i u Hrvatskoj. To je talijanska korporacija, jedna od najvećih, ali novac za našu Zakladu dolazi samo iz njezina austrijskog sjedišta. Generali Austria posluje i u zemljama tzv. bivšeg Istočnog bloka, Sloveniji, Češkoj, Slovačkoj, Mađarskoj, a uskoro će se otvoriti i u Hrvatskoj.

sl. 1 dr Sabine Breitwieser, direktorica umjetničke zaklade Generali Foundation iz Beča

sl. 2 Elke Krystufek i Sabine Breitwieser

Zbog čega se korporacija Generali odlučila investirati novac u suvremenu umjetnost, a ne primjerice u Formulu 1?

U upravi doista vjeruju kako je to korisno za obje strane. Sebe manje vide kao podupiratelje, sponzore umjetnosti, a više kao producente, one koji omogućuju da nastanu nova djela, a ja imam zadaću to ispuniti. Radi se o obostranoj razmjeni. Umjetnost treba novac, ali treba i publiku. I svijet biznisa također je umjetnička publika. Novac za umjetnost ne može dolaziti samo iz državnog proračuna. Potrebno je uspostaviti odnos između poslovnog svijeta i umjetnosti. Na meni je da uspostavim taj odnos. Ne želim skrivati image, profil korporacije. Dakako, posao je umjetnika da budu kritični spram svega, pa tako i sponzora. Ali mislim da nema bitne razlike između rada s političarima, odnosno kad novac daje država, ili s drugim sponzorima. Što se mene tiče, više volim raditi s korporacijom, jer su oni mnogo transparentniji od političara. U Americi umjetnici su odavno naučili raditi s korporacijama. Za mene je najveći izazov bio suočiti zaposlenike s avangardnom umjetnošću, a ne tek s "biznis umjetnošću", kakvu susrećemo u poslovnim zgradama svugdje po svijetu. Umjetnici su u mnogo čemu ispred svog vremena, stoga poslovni svijet, osobito svijet marketinga, može mnogo naučiti od umjetnika.

Ono što mene posebno impresionira u vašem radu jest činjenica da su vaši programi i izložbe vrlo jasno profilirani, moglo bi se reći da su namijenjeni uskom krugu znalaca. Međutim, vi paralelno radite na edukativnim programima - predavanjima, simpozijima, seminarima - kako biste obrazovali i

sl. 3 Referalna zbirka zaklade Generali Foundation dostupna je svim zainteresiranim korisnicima.

poširili krug publike, poput velikih muzeja u svijetu, potvrđujući kako su temeljne funkcije tih ustanova danas komunikacija i interpretacija, a ne čuvanje i konzerviranje umjetničkih djela. Kako ste uspjeli taj edukativni dio nametnuti Upravi? Je li bilo prigovora da su vaši programi odveć ambiciozni?

Edukativni programi bili su istinska potreba koja je proizašla iz činjenice da je bilo potrebno posredovati značenje Zaklade zaposlenicima, koji su htjeli znati na što to Generali troši novac. Većina nije razumjela o čemu se radi, a njihove plaće nisu bile onoliko velike koliko su oni željeli da budu. Rano smo shvatili da je prvo potrebno educirati zaposlenike, jer "što više znaš, više i vidiš!". Izradili smo posebne programe za njih, a u isto vrijeme, kad smo otvorili ovaj novi prostor u Wiedner Hauptstrasse 12, prije četiri godine, započeli smo s edukativnim programima za široku publiku, za škole... Za učenike i studente cijena je ulaznica simbolična, a o njima brinu posebno izučeni edukatori, povjesničari umjetnosti, obrazovani tako da su u stanju svoja znanja prenijeti najširoj publici, koja nije primarno upućena na umjetnost. Radimo programe i za druge korporacije. One nas dolaze kontaktirati, traže savjete, žele učiti što je to suvremena umjetnost i kakvo je njezino značenje danas.

Budući da je Zaklada privatna ustanova, znači li to da vi ne možete zatražiti dodatna sredstva od države ili pak drugih sponzora pokazuje li se to neophodno kako biste realizirali neke od svojih zahtjevnih programa?

Budući da smo mi sami sponzori umjetnosti, bilo bi nepristojno tražiti novac od države koji je namijenjen neprofitnim ustanovama. Za neke od svojih programa namjeravamo u budućnosti tražiti novac od Europske zajednice, na primjer, za naš arhiv koji je dostupan svim istraživačima, piscima doktorata i sl. Imamo tzv. referencijalnu sobu koja je besplatna za sve korisnike, a to stoji mnogo novca - održavanje, digitalizacija podataka, naime, vrlo je zahtjevan i skup proces i za to namjeravamo tražiti pomoć od EZ-a, jer zapravo ispunjavamo funkciju sveučilišta. Međutim, nećemo tražiti novac od države. Suradujemo i s nekim sponzorima, primjerice Hotelom Triest u kojem su smješteni naši gosti. Ali nije lako raditi s više sponzora jer svaki od njih želi sačuvati svoj image u tome, a teško je pomiriti dvije strane.

Vaši programi ne samo da su vrlo kompleksni i sve više fokusirani na internacionalnu umjetnost, nego se usudujete otkrivati "zanemarene" i do jučer malo poznate umjetničke sredine, poput Istočne Europe. Je li riječ o ispravljanju povijesnih pogreški ili naprosto nalazite istinsku i duboku povezanost Austrije s tim zemljama?

Riječ je o stvarnoj potrebi. Politika je naše Zaklade da pomažemo umjetnike i pojave koje su nedovoljno

zastupljene na svjetskoj likovnoj sceni, ali čiji rad smatramo vrlo važnim za razumijevanje suvremene umjetnosti. Danas su mnogi od tih umjetnika vrlo poznati u svijetu, poput austrijske konceptualne umjetnice Valie Export ili američkog umjetnika Dan Grahama. Oni su stvorili određeni umjetnički diskurs, važni su mnogim umjetnicima, premda nisu zastupljeni u velikim muzejima. Posve je prirodno što želimo promijeniti takvu situaciju, otkriti nove teme i područja. Stoga smo nedavno imali veliku izložbu latinoameričke umjetnosti gdje se događaju iznimno važne stvari. Istraživanje je među našim najvažnijim ciljevima, jer doista ne želimo samo gledati što se događa u New Yorku, Parizu i drugim svjetskim središtima. Također, Austrija je dio "istoka", to je naš kontekst, od Austro-Ugarske do danas. Mi poznajemo jedni druge, surađujemo međusobno. Pokušavamo promišljati i pokazati situaciju koja je postojala primjerice 70-ih godina u vrijeme izložaba Trigona u Grazu, kad su umjetnici s područja bivše Jugoslavije igrali važnu ulogu u regiji.

Vaše tematske i monografske izložbe uvijek su praćene vrlo opsežnim katalogima. Je su li oni najskuplji dio vaših projekata?

Točno. Velik dio budžeta naših izložaba trošimo na kataloge, publikacije. Cilj je da naše knjige ne završe u podrumu nego u knjižarama, da budu distribuirane posvuda. Odlučila sam da ne poklanjamo knjige, već ćemo učiniti sve kako bi ljudi poželjeli kupiti naše knjige. I uspijevamo u tome. Ne radi se toliko o novcu, koliko nam je važno da knjige imaju smisla. Stoga pažljivo radimo s izdavačima na tim publikacijama.

Producirate li radove umjetnika za vaše izložbe?

Ponekad plaćamo produkcijske troškove, ali to ne radimo redovito, rijetko naručujemo nova djela umjetnika, kao što smo to učinili u slučaju Dan Grahama. To ponekad može biti problematično, zato radije kupujemo već stvorena djela umjetnika.

Koliko djela prosječno kupujete godišnje?

Nema pravila. To ovisi o cijeni. Ponekad to je svega nekoliko djela, ponekad stotinjak, ako se radi primjerice o videoradovima. U posljednje vrijeme uključeni smo sve više u kupnju videoradova. Kupili smo rane radove

pionira videoarta u Hrvatskoj, Sanje Iveković, Gorana Trbuljaka i Dalibora Martinisa. Sad je naša koncepcija vrlo specifična. Djelujemo poput umjetničkog muzeja koji se specijalizirao za avangardnu umjetnost 60-ih i 70-ih godina, povezujući je s umjetnošću devedesetih. Koncentrirali smo se na određene pojave i umjetnike koje temeljito obrađujemo, poput medijske umjetnosti, ženske, odnosno feminističke umjetnosti, umjetnosti performansa, ali također nas zanima i veza s arhitekturom i dizajnom, svojevrsno križanje s tim područjima. Zanimaju nas i umjetnici koji su vrlo kritični spram društva, predstavnici tzv. "političke umjetnosti", poput Hansa Haackea čiju izložbu pripremamo za jesen.

Kako to sve postižete? Vaš tim je vrlo malen!

Da, to je malen tim, svega četrnaest ljudi, ali zapravo velik u odnosu na početke kad sam bila posve sama. Moji su suradnici prilično mladi ljudi, vrlo profesionalni, ali nisu svi stalno zaposleni. Budući da radimo poput muzeja, velik dio našeg posla predstavljaju posudbe djela iz naše kolekcije za izložbe u svijetu, a to je jako zahtjevan posao, koji oduzima mnogo vremena.

Kolika je zapravo vaša Zbirka?

Broj nije velik, oko tisuću djela, ali radi se doista o mnogim vrhunskim djelima. Također, imamo mnogo videoradova iz 60-ih i 70-ih godina, neki od njih su vrlo rijetki u drugim muzejima. Mi smo jedina ustanova u Austriji, a možda i u cijeloj regiji, koja svim zainteresiranima omogućuje pristup videoumjetnosti. Restaurirali smo mnoge rane videovrpce, kao što su radovi Gordon Matta Clarka, Pichlera, Valie Export. To je vrlo složen posao, podjednako fizički kao i mentalno. Ukoliko želimo danas predstaviti neke videoinstalacije, najčešće je potrebno rekonstruirati komplicirane radove, a mi posjedujemo samo videovrpce i uz nju upute umjetnika!

Za izložbu *Double Life* rekonstruirali ste rad Eleanor Antin, te izdali reprint umjetničkih publikacija Sanje Iveković. Recite nam nešto o toj izložbi?

Napravili smo rekonstrukciju kina iz dvadesetih za instalaciju Eleanor Antin *Ljubavi jedne balerine*, ali također smo producirali i rad Elke Krystufek, kao i reprint izdanja dviju umjetničkih knjiga Sanje Iveković iz sedamdesetih godina *Dvostruki život* i *Tragedija jedne Venere*. Jako volim rad Sanje Iveković. Kad se pokazalo da nećemo moći imati te radove na izložbi jer su istodobno posuđeni za njezinu veliku retrospektivu u Innsbrucku, odlučili smo, u suradnji s Muzejom suvremene umjetnosti iz Zagreba i umjetnicom, načiniti reprint tih publikacija. Izložba *Double Life* (*Dvostruki život*) je tematska izložba o problemu igranja uloga, maskerade, preuzimanju fiktivnih karaktera, nešto što zapravo često nalazimo u svakodnevnom životu, u kazalištu, u filmu, književnosti... To je također važan problem i u umjetnosti, osobito 60-ih godina, kad su se gluma i vizualna umjetnost u znatnoj

sl. 4 Rad "Dvostruki život 1959.-1975." Sanje Iveković iz 1976. godine postavljen je na istoimenoj izložbi u Generali Foundation

mjeri preklapale, naročito u žanru performansa. Umjetnost performansa u velikoj mjeri izmislile su žene jer to područje još nisu bili zaposjeli muškarci, koji su svugdje bili dominantni. Performans srećom još nije bio dio kanona, tako da je ta vrsta razigrane, vedre forme, upotreba maske i šminke, omogućavala refleksiju vlastite uloge u društvu, vlastite rodne i spolne pozicije. Bilo je moguće zastati i kritički promatrati društvene zadatosti. To je razlog što je na izložbi mnogo radova žena-umjetnica. Istodobno, na izložbi je i rani rad Andyja Warhola *Outer and Inner Space* iz 1965., koji je ponovno otkriven devedestih godina. To je crno-bijeli film u kojem glumi Edie Sedgwick, rano preminula omiljena Warholova glumica, koja glumi četiri različite "sebe". Na cijeloj izložbi crvenu nit predstavlja "hollywoodska crta", tako je pored Warhola Sanjin rad o Marilyn Monroe... Stvoriti sinteznu, tematsku izložbu o tom pitanju uistinu bi bilo vrlo teško, zato smo se odlučili naglasiti pojedine momente, koncentrirati se na umjetnike koji predstavljaju određene modele, kako bismo propitali neke povijesne primjere u usporedbi s recentnim radovima, primjerice, Elke Krystufek, Philippea Parrenoa ili Pierrea Huyghea, koji rade s likovima iz japanskog stripa Manga. I uz rane radove Sanje Iveković iz sredine sedamdesetih pokazujemo njezine recentne radove iz serije *Narodne heroine*, u kojoj je umjetnica vrlo kritičan spram društva i kolektivne amnezije, uloge žene u medijima i u društvu općenito. Na izložbi je predstavljeno dvadesetak umjetnika različitih generacija. Zanimljivo je kako su neki autori koristili nove, preuzete uloge kako bi kritizirali društvo, poput

rumunjskog umjetnika Iona Grigorescu, koji u videu iz sedamdesetih - *Razgovor s Causescuom* - igra istodobno obje uloge, preuzimajući egzistencijalni rizik u vrijeme diktature Causescu.

Jednako kao što je sedamdesetih godina video bio revolucionaran medij, slično vrijedi i za digitalnu umjetnost danas. Na izložbi *Dvostruki život* važnu cjelinu predstavljaju Internet projekti. Kako je došlo do uključivanja tog segmenta?

Uz Hemmu Shmutz, na izložbi je surađivala i Yvonne Volkart, koja je birala on-line radove, posebno koncipirane za Internet. Yvonne se oduševila radom mlade hrvatske umjetnice Andreje Kulunčić, koju sam upoznala prilikom svojeg nedavnog posjeta Zagrebu i predložila Yvonne da je pozove na izložbu. Andreja će imati posebnu večer posvećenu prezentaciji njezinog projekta o genetičkom inženjeringu. To je izvrstan rad, koji pruža veliku mogućnost sudjelovanja publike i tematizira vrlo važnu društvenu temu. Sviđa mi se to što Internet radovi omogućuju pristup svim korisnicima, i onima koji su svjesni da se radi o umjetnosti, kao i onima koji su posve slučajno zakoračili na to područje. Također, volim i ideju dislokacije izložbe, koja omogućuje da se izložba događa svugdje i da je dostupna svima.

ART IN THE FOLD OF CORPORATIONS

Art and art institutions show pronounced aspirations for democratisation, for achieving greater accessibility to the broadest public circles. Down with elitism is one of the latent slogans of new museums. In search of the public or, to be more precise, in search of sponsors that would cover the costs of programmes that would attract a broad public, museums are not shy of forging any type of alliance. It is rare, indeed, very rare for corporate money to be spent on very elite programmes that have no short-term goals but are, in the long run, very useful for the community at large. One of these examples is the Generali Art Foundation from Vienna, which has, from the beginning, had a woman at its head, Dr Sabine Breitwieser. Under her management, in only a dozen years or so (the Foundation was established in 1988), the Foundation has become a unique institution in the contemporary art community - it is at the same time a museum, a research centre, an archive, a university and a publishing house. The Foundation has opted for innovative art, art that examines, the art of video and the new media, for neglected art centres and phenomena, including the feminist art scene - phenomena that have, in the opinion of Sabine Breitwieser, made a significant contribution to the creation of the art today.

Nada Beroš, a curator at the Museum of Contemporary Art in Zagreb, interviewed Sabine Breitwieser, the directress of the Generali Foundation from Vienna immediately after the opening of the exhibition *Double Life* in May 2001.